

ET

ET

ET

EUROOPA ÜHENDUSTE KOMISJON

Brüssel 15.4.2008
KOM(2008) 192 lõplik

KOMISJONI ARUANNE NÕUKOGULE JA EUROOPA PARLAMENDILE

Gaasi ja elektri siseturu loomisel saavutatud edu

[SEK(2008) 460]

KOMISJONI ARUANNE NÕUKOGULE JA EUROOPA PARLAMENDILE

Gaasi ja elektri siseturu loomisel saavutatud edu

A. KONTEKST

Energeetika osatähtsus seoses Euroopa majanduskasvu ja konkurentsivõimega suureneb järjekindlalt. Sotsiaal- ja majandusarengu seisukohalt on jätkuvalt võtmeteguriks tööstus- ja kodutarbijate jaoks vastuvõetavate hindadega usaldusväärsed energiateenused. Hästi toimiv energia siseturg on oluline, et täita Euroopas kõiki kolme energeetikaalast ülesannet, milleks on konkurentsivõime, säästlikkus ja varustuskindlus.

Viimane etapp konkurentsivõimeliste energiaturgude saavutamisel algas 1. juulil 2007, kui täielikult avati liikmesriikide jaeturud. Õiguslikust seisukohast on nüüd kõigil Euroopa tarbijatel võimalik valida tarnijat ja saada kasu konkurentsist.

Käesolevast aruandest selgub siiski, et tegelikult ei ole turgude integreerimine kaugeltki edukas olnud. Kui mitte arvestada mõnda erandit, on elektri- ja gaasiturud ELis majanduslikus mõttes ikka veel riigisisese ja konkurents on seal piiratud.

Käesolevas aruandes rõhutatakse, et komisjoni 2006/2007. aasta eduaruandes ning Euroopa elektri- ja gaasiturge käsitlevas aruandes määratletud probleemid on üldiselt endised. Kõiki puudusi ei ole võimalik kõrvaldada kehtivate õigusaktidega – selleks on vaja täiustatud õiguslikke meetmeid.

B. PÕHIVALDKONDADE ARENG, SÄILINUD PUUDUSED

1. Õigusaktide rakendamine

Ettenähtud tähtpäevaks, s.o 1. juuliks 2007 avasid kõik liikmesriigid¹ täielikult oma gaasi- ja elektriturud². Ent koos avatud turu segmentide ja lõpptarbijale kehtestatud tarnehinna reguleerimisega esinevad vaba ja ausa konkurentsi piirangud.

Rohkem kui kolm aastat pärast elektri- ja gaasidirektiivide rakendamise tähtaega, s.o juulit 2004, ei ole mõned liikmesriigid kõnealuste direktiivide nõudeid ikkagi nõuetekohaselt rakendanud³. See on seotud eelkõige selliste turu liberaliseerimise põhivaldkondadega nagu õiguslik järelevalve, omandisuhte eraldamine, reguleeritud tarnetariifid ja avaliku teenindamise kohustustest teatamine.

Reguleerivate asutustel on oluline kohustus kontrollida võrguettevõtjate vastavust nõuetele. Elektri- ja gaasisektori Euroopa reguleerivate asutuste töörihm (ERGEG)⁴ etendab tähtsat osa siseriikliku järelevalve kooskõlastamises ja seega ka nõuetele vastavuse hindamises. ERGEGi

¹ Kui ei kohaldata erandit.

² Tehnilise lisa 1. jagu.

³ Tehnilise lisa 1. jagu.

⁴ Elektri- ja gaasisektori Euroopa reguleerivate asutuste töörihm, mis loodi komisjoni 11. novembri 2003. aasta otsusega 2003/796/EÜ.

kontrollist⁵ 2007. aastal elektrimääruse⁶ ja gaasimääruse⁷ rakendamise kohta ilmnevad puudujäägid teatavates sellistes likviidsete turgude arengu seisukohast olulistes põhivaldkondades nagu läbipaistvus ja esmase võimsuse jaotamine. Umbes 15 % gaasipõhivõrgu ettevõtjatest Euroopas ei vasta gaasisektori läbipaistvuse nõuetele. Umbes kolmandik põhivõrguettevõtjatest ei avalda andmeid kaubavoogude, kasutusmäärade ega olemasolevaid võimsusi käsitlevate seadusega ettenähtud prognooside kohta. Samal ajal ei avalda üks kolmandik põhivõrguettevõtjatest, kes kasutavad „vähem kui kolme transportija reeglit“,⁸ nõutud koondandmeid ja ligikaudu 85 % põhivõrguettevõtjatest kohaldab vabastamisreeglit ilma nõutava regulatiivse heakskiiduta.

Liikmesriigi ülesandeks olev aruandlus turunäitajate kohta on üldiselt ebapiisav. Näiteks üksnes 30 % liikmesriikide reguleerivatest asutustest on võimelised esitama andmed teenusepakkujate vahetamise määra kohta tööstusühenduste, keskmiste ja väikeste ettevõtjate ning kodumajapidamiste puhul.

2. Turuintegratsioon

Turg ei ole veel piisavalt integreeritud. Selle tunnistuseks on hinnaerinevused, piirkondlikud monopolid ja näiteks pidev liikmesriikidevaheliste piiriüleste võrkude ülekoormus.

Hästi integreeritud turul püsivad hinnad naaberliikmesriikides ja -piirkondades samasugused tänu konkurentsile. ELi tööstuslike elektritarbijate jaoks hakkavad energiahinnad ELi kesk- ja loodealadel ühtlustuma, ent mõnel juhul erinevad need peaaegu 100 % võrra⁹. Tänu infrastruktuuri tõhusamale kasutamisele on elektrihinna vastavus teataval määral paranenud eelkõige Madalmaade/Belgia/Austria/Prantsusmaa/Saksamaa piirkonna ja Põhjamaade turu vahel.

Piiriülene kaubandus on hindadele avalduva konkurentsipurve põhiallikas. Et sellise kaubanduse eeltingimuseks on piisavad võrguvõimsused, tuleb kõrvaldada gaasi- ja elektrisektori infrastruktuuri püsivad kitsaskohad. Viies liikmesriigis on elektrivõrkude vastastikuse sidumise võimsuse ja tootmisvõimsuse suhe alla 10 %. Kümnes liikmesriigis on see vahemikus 10–30 %. Investeeringute kooskõlastatud kavandamine ja turunõudluse katsetamine on Euroopa seisukohast äärmiselt olulised võimsuse tagamisel. Kindlasti on positiivsed vabatahtlikud meetmed, mida komisjon on võtnud ERGEGi tegevuse toetusel edendatud piirkondliku algatuse raames¹⁰ (nt kooskõlastatud uurimused gaasivoogude nõudluse kohta Pürenee poolsaarel, piirkondlik analüüs transporti ja ladustamisse tehtud investeeringute kohta gaasituru kagupiirkonnas). Ent vabatahtlike meetmetega ei ole võimalik piisavalt tagada turunõudluse rahuldamiseks vajalikku kindlustaset.

Ikka veel takistab vajalikke investeeringuid võrguettevõtjate sõltuvus. Kogemused näitavad, et kui siseriiklikud turgu valitsevad ettevõtjad on oma turul transpordivõrkude aktsionärid, on nad huvitatud konkurentsi piiramisest liikmesriigi turul ja sageli takistab see võimsuse piisavat suurendamist eelnevas tarneetapis. Analüüsides ilmneb seos omandisuhte

⁵ Kättesaadav veebilehel www.ergeg.org

⁶ Määrus (EÜ) nr 1228/2003.

⁷ Määrus (EÜ) nr 1775/2005.

⁸ Reegel, mis lubab põhivõrguettevõtjatel avaldada andmeid piiratud määral, kui asjakohases võrgupunktis tegutseb vähem kui kolm transportijat; vt määruse (EÜ) nr 1775/2005 artikli 6 lõige 5.

⁹ Vt tehnilise lisa 5. jagu

¹⁰ www.ergeg.org

nõuetekohase eraldamise ja investeeringute vahel. Omandisuhte poolest eraldatud põhivõrguettevõtjad on reinvesteerinud ülekoormusest saadavat tulu vastastikuse sidumise võimsusesse umbes kaks korda rohkem kui vertikaalselt integreeritud põhivõrguettevõtjad ning kolme-nelja aasta jooksul alates omandisuhte eraldamisest on investeeringud vähemalt kahekordistunud.

Samas tuleb tunnistada, et investeerimistaset mõjutavad ka muud tegurid, eelkõige tariifide reguleerimine. Reguleerivad asutused peaksid tagama investeerimiseks soodsa raamistikku, mis hõlmab stabiilset õiguslikku raamistikku, õiglasi investeerimisstiimuleid ja integreeritud turgu, et eelkõige saavutada tariifide vähendamine. Stiimuleid ei reguleerita veel piisavalt.

Liikmesriikide õigusaktide erinevused takistavad endiselt turuintegratsiooni. Näiteks takistasid liikmesriikide õigusaktide erinevused gaasitootmisvõimsuse oksjoni kooskõlastatud katsekava rakendamist gaasiturul loodepiirkonnas¹¹. Kõnealuste takistuste ületamiseks on vaja liikmesriikide suuremat toetust.

Piisavast infrastruktuurist saadav kasu ei ole tuntav, kui turuosalistele ei tehta tootmisvõimsust kättesaadavaks mittediskrimineerivatel ja kauplemist soodustavatel tingimustel. Erinevat suhtumist piiriülestele teenustele ja võimsuse edastamise liikmesriigis tuleb käsitada määravana kasutajate mittediskrimineerimise ning kehtivate (ja kavandatavate) õigusaktide nõuetele vastavuse seisukohast. Samal ajal tuleb võimsussüsteemid muuta võimalikult paindlikuks, mille kõige paremini tagab lahtisidestatud võimsuse tellimise-tarifitseerimise süsteem (*decoupled entry-exit system*).

Piirkondlikud arengutendentsid

Piiriülese integratsiooni parandamiseks on loodud kahe- ja mitmepoolseid projekte, näiteks ERGEGi käivitatud piirkondlikud algatused, valitsuste koostöö viiepoolsetel foorumitel Loode-Euroopas ja MIBEL/MIGAS Pürenee poolsaare riikide jaoks. Erinevalt muudest algatustest soodustab ühendus õiguslikult siduvat piirkondlikku energeetikaalast koostööd.

Kõnealused projektid on kasulikud parimate tavade väljatöötamisel. Näiteks on ERGEGi käivitatud piirkondlike algatuste raames tegeldud võimsuse kooskõlastatud piiriülese jaotamisega Loode-Euroopa gaasiturul, kooskõlastatult analüüsitud nõudlust ja investeeringute kavandamist Pürenee poolsaare ja Kagu-Euroopa¹² gaasiturul, kooskõlastatud reguleerimist, et ühtmoodi teha reguleerivaid piiriüleseid otsuseid, ning parandatud läbipaistvust. 2006. aastal võeti Prantsusmaa, Belgia ja Madalmaade vahel kasutusele kolmepoolne elektriturul sidumise projekt, s.o võimsuse jaotamise vahend, millega tagatakse hetkehinna suhtes õiges suunas energiavood, ja kõnealuse projektiga tõhustati märkimisväärselt kõnesoleva piirkonna energiatoodangu jaotamist. Viiepoolisel elektrifoorumil õnnestus saavutada kokkulepe seoses võimsuse voogudepõhise piiriülese jaotamisega kogu piirkonnas. Hiljuti algas töö seoses gaasisektoriga ning eeldatavalt keskendutakse õiguslikele kitsaskohtadele ja varustuskindlusele. Novembris 2007 alustasid Iiri Vabariik ja Põhja-Iirimaa ühise elektrihulgiturul loomist. Edu kavandatakse gaasiturul.

Piirkondlik lähenemisviis võimaldab arvesse võtta turu erinevaid arengutasemeid, kusjuures ühine eesmärk on luua ühtne turg.

¹¹ UK, NL, B, F, IRL, DE, DK, SW, N-IRL, Norra (vaatlejana).

¹² AT, CZ, GR, H, IT, PL, SK, SI.

3. Kontsentratsioon ja konsolideerimine

Seni on turustruktuurid liikmesriigi tasandil ikka veel väga kontsentreeritud. Peale selle kontrollivad turgu valitsevad ettevõtjad olulisi infrastruktuurirajatisi, suurendades sellega veelgi oma turujõudu.

2005. aastast kuni 2007. aasta keskpaigani suurenes 40 % liikmesriikidest, kelle kohta on andmed kättesaadavad, elektriturul tegutsevate sõltumatute tarnijate arv. Gaasisektori puhul suurenes see näitaja ainult ühes neljandikus liikmesriikidest. Prantsusmaal, Itaalias, Poolas ja Madalmaades suurenes tarnijate arv 50 % või rohkem (10-lt tarnijalt 15-le Prantsusmaal, 0-lt tarnijalt 75-le Poolas, 8-lt tarnijalt 20-le Madalmaades, 123-lt tarnijalt 182-le Itaalias (2006. aastal)). 21-st liikmesriigist seitsmes ei tegutse liikmesriigi gaasiturul mitte ühtki sõltumatut tarnijat. Seoses elektrituruga on see teada ainult Küprose puhul, ent 15 liikmesriigi kohta puuduvad asjakohased elektrituru andmed.

Jaeturud ei ole veel hästi arenenud peamiselt seetõttu, et uutele turule tulijatele on juurdepääs gaasitarnetele piiratud. Isegi kõige arenenumal turul, s.o Ühendkuningriigis, määravad konkurentsi gaasitootjad. Uute tootjate kaasamine tarnetegevusse on oluline nii konkurentsi kui ka varustuskindluse seisukohast. Oluline tähtsus on veeldatud maagaasil.

Paralleelselt liikmesriikide väga kontsentreeritud turgudega püsib konsolideerumise ja kontsentreerumise tendents. Kui ühinemiste ja ülevõtmiste tulemusena tekkinud turuosalised tegutsevad konkurentsi alusel, ei pruugi see konkurentsi negatiivselt mõjutada. Valitsused, liikmesriikide reguleerivad asutused ja konkurentsiasutused peaksid aktiivselt looma võrgustiku, mis tugevdab konkurentsikäitumist, kui seda ei eeldata turustruktuuridelt, s.t kasutades selleks võimsuse eraldamist, gaasisektori vabakslaskmise programme ja rangeid läbipaistvusnõudeid.

4. Hinnasuundumused

Tänu elektrituru liberaliseerimisele säästsid tarbijad EL 15 liikmesriikides aastatel 1998–2004 kokku umbes 60 miljardit eurot. Osaliselt tulenes selline kokkuhoid hilisemate perioodide hinnatõusust. EL 27 liikmesriikides on gaasihind tõusnud vastavalt naftahinna suundumustele. Aastatel 2005 ja 2006 tõusid hinnad tööstustarbija jaoks keskmiselt 35 % ning 2007. aastal veel 12 %. Selline kogutõus aastatel 2005–2007 on võrreldav hinnatõusuga kodutarbijate jaoks, kuigi nende jaoks tõusis hind põhiliselt 2007. aastal¹³.

Osutatud arengutendentsidel on mitmeid põhjusi. Kuna konkurents on ikka veel piiratud, on ka hindadele avalduv konkurentsipurve vastavalt väike. Pealegi peegeldavad hinnad üldsuundumusi, eelkõige seoses naftahinnaga, mis ajavahemikul 2005–2007 suurenes rohkem kui 50 %. Arvestades gaasi- ja naftahinna omavahelist seost ning gaasi osatähtsuse suurenemist energiatootmises, mõjutavad naftahinna suundumused nii gaasi- kui ka elektri hindu.

Samal ajal täheldatakse, et võrguettevõtjate sõltumatus mõjub soodsalt hindadele, kuna paraneb võrgu tõhusus, lihtsustub kolmandate isikute juurdepääs võrgule ja suureneb turu usaldusväärsus. Liikmesriikides, kus põhivõrguettevõtjad on omandisuhte poolest eraldatud, on alates turu avamisest 1998. aastal olnud hinnasuundumused positiivsemad kui liikmesriikides, kus põhivõrguettevõtjad olid ja on siiani seotud energiatarnijatega.

¹³ Vastavalt iga aasta 1. jaanuaril esitatavatele Eurostati andmetele.

5. Võrguettevõtjate sõltumatus

Funktsionaalset eraldamist ei ole kõikides liikmesriikides veel tõhusalt rakendatud¹⁴. See kehtib nii elektri- kui ka gaasiturul ning põhi- ja jaotusvõrguettevõtjate kohta. Mõned liikmesriigid on kehtestanud praegu kehtivatest eraldamisnõuetest rangemad nõuded. Elektriturul tegutsevad umbes pooltes liikmesriikides omandisuhte poolest eraldatud võrguettevõtjad; gaasiturul on see nii seitsmes liikmesriigis¹⁵.

Jaotusvõrgu tasandil kasutavad liikmesriigid hulgaliselt erandeid: pooled liikmesriigid vabastavad nii elektri- kui ka gaasiturul tegutsevad vähem kui 100 000 tarbijaga jaotusvõrguettevõtjad juriidilisest eraldamisnõudest¹⁶.

Võrguettevõtjate ebapiisav sõltumatus kajastub vähestes investeeringutes võrgu võimsusesse ja eelkõige ebapiisavates piiriülestes võimsustes. Juriidiline eraldamine ei ole olnud piisav sellise olukorra parandamisel.

6. Reguleerivate asutuste tõhus tegevus

Olenemata asjaolust, et elektri- ja gaasidirektiividega nõutakse reguleerivatelt asutustelt minimaalseid volitusi, ei ole regulatiivsete volituste piiriülene erinevus vähenenud. Mõnes liikmesriigis jagunevad volitused mitme erineva riikliku ja piirkondliku reguleeriva asutuse, sealhulgas konkurentsiasutuse ja/või ministeeriumi vahel. See kõik võib ebahühtlust veelgi suurendada. Jae- ja hulgiturgude regulatiivne järelevalve liikmesriikides peaaegu puudub.

Tihti on olukord selline, et liikmesriikide õigusaktides sätestatud karistused, mida kohaldatakse ELi õigusaktidele mittevastavuse korral, on ebatõhusad või ebapiisavad. Samal ajal selgub ERGEGi aruannetest kehtivate õigusaktide rakendamise järelevalve kohta, et reguleerivad asutused ei ole piisavalt otsusekindlad ega kasuta oma olemasolevaid volitusi aktiivselt, et soodustada juriidiliste nõuete täitmist. Näiteks selgus ERGEGi aruandest 14. Madridi foorumil, et ainult ühel juhul oli reguleeriv asutus kasutanud oma õigust rakendada sanktsioone juriidilistele nõuetele mittevastava põhivõrguettevõtja suhtes.

Turuintegratsiooni ulatus nõuab reguleerivate otsuste piiriülest ühtlustamist. Kindlasti aitavad sellele kaasa ERGEG ning Euroopa elektri- ja gaasiturul reguleerivate asutuste foorumid (Firenze foorum / Madridi foorum), võimaldades probleemide praktilist arutamist ja töötades välja ühiselt heakskiidetud parima tava lahendused. Samas takistab nn regulatiivne lõhe ikkagi tegemast piiriüleseid otsuseid kooskõlastatult ja seda probleemi ei ole võimalik lahendada ERGEGi kehtestatud vabatahtliku koostöö mudeliga.

¹⁴ Funktsionaalse eraldamise suuniseid käsitleval avalikul arutelul ERGEGiga osutasid põhivõrguettevõtjad vajadusele, et võrguhaldurid peaksid olema kaasatud integreeritud äriühingute haldamisse ja et kõnealuseid haldureid tuleks stimuleerida vastavalt integreeritud äriühingu kui terviku edule. Vt märkused, mis on avaldatud veebilehel www.ergeg.org (Public Consultations – Energy – GGP Functional Unbundling).

¹⁵ Vt tehnilise lisa 7. jagu.

¹⁶ Vt tehnilise lisa 7. jagu.

7. Tarbija osatähtsus

Tarbija rahulolu – tarnija vahetamine

Elektritarnija vahetamine on väga sagedane Pürenee poolsaare riikides, Tšehhi Vabariigis ja Põhjamaades ning keskmisest sagedasem eelkõige Saksamaa, Austria ja Luksemburgi suurte tööstustarbijate puhul. Enamikus teistes riikides vahetab kodutarbijatest igal aastal tarnijat umbes 1 % või alla selle. Sarnane on olukord gaasiturul, v.a Itaalias, kus see näitaja on suurem kui 1 %. Kuigi üha rohkem suurtarbijaid vahetab tarnijat, on enamikul väike- ja kodutarbijatel ikkagi vähe võimalusi valikuõigust kasutada.

Tarnija vahetamise määr ei anna üksnes tunnistust konkurentsi toimimisest jaeturul. Sageli konkureerivad pakkumised puuduvad või on liiga sarnased, et oleks tegemist tõelise valikuvõimalusega. Liikmesriigid ja reguleerivad asutused peavad tagama läbipaistvad ja lihtsad tarnija vahetamise menetlused, et tagada tarbijatele neile vajalik kindlustunne. Lisaks sellele kahjustavad konkurentsi reguleeritud tarnetariifid.

Teenuse kvaliteet

Tavaliselt on turu liberaliseerimise eesmärk parandada tarbijate olukorda. Tänu võimalusele valida tarnijat ja sellest tulenevale konkurentsipurvel ühtlustuvad teenuse pakkumine ja tarbija nõudlus. Gaasi- ja elektridirektiivides pannakse selge rõhk tarbija õigustele. Turuülevaadetest järeldub, et üldiselt ollakse rahul elektri- ja gaasiteenuste kvaliteediga¹⁷. Mure, et konkurentsi tekitamise tõttu halveneb teenuste tase või et kaasnevad probleemid seoses universaalteenuse osutamisega, on osutunud põhjendamatuks.

Et saada liberaliseerimisest kasu, on vaja juurdepääsu energiatarnetele. Analüüsid¹⁸ näitavad, et väga paljudel Euroopa lõpptarbijatel on juurdepääs elektrile ja gaasile – EL 27 liikmesriikides kuni 93 % asendamatu elektrisektori puhul ja 72 % gaasisektori puhul, kus asendusvõimalused on sageli kättesaadavad. Keskmiselt kaks kolmandikku (66 %) ELi kodanikest leiavad, et elektriteenuste hind on taskukohane; gaasiteenuste puhul on see näitaja samasugune. Kummagi sektori puhul ei ole märkimisväärseid erinevusi sotsiaaldemograafiliste kategooriate lõikes ega EL 15 ja EL 27 tulemuste vahel¹⁹.

Reguleeritud hinnad

Avatud energiaturgude ja reguleeritud energiahindade koeksisteerimine on ELi liikmesriikides üsna tavaline: see esineb ühel kolmandikul gaasiturgudest vähemalt ühe turusegmeni puhul ja rohkem kui poolel elektriturgudest. Enamikus liikmesriikides, kus hinnad on reguleeritud, ei piirduta reguleerimisel ainult väiketarbijatega, vaid kõikidele tarbijasegmentidele tarnitakse energiat reguleeritud hindadega²⁰.

Reguleeritud energiahindade negatiivne mõju on endiselt suur probleem. Nende tõttu tekivad kohe konkurentsimoonutused ja väheneb hulgiturgude likviidsus. Pikemas perspektiivis

¹⁷ EUROBAROMETER, üldhuviteenuste hinnad ja kvaliteet, september 2005; ja ülevaade tarbija rahulolust 2007. aastal:

http://ec.europa.eu/consumers/cons_int/serv_gen/cons_satisf/consumer_service_finrep_en.pdf.

¹⁸ EUROBAROMETER, Üldhuviteenused – peatükid 1.4–1.5, juuli 2007.

¹⁹ EUROBAROMETER, Üldhuviteenused – peatükk 3.1, juuli 2007.

²⁰ ERGEG, Ülevaade lõpptarbija suhtes kohaldatavate hindade reguleerimisest, 14.6.2007 (Viide: E07-CPR-08-04), www.ergg.org.

annavad reguleeritud hinnad investoritele valesid hinnasignaale ja mõjutavad sellega negatiivselt uue infrastruktuuri arendamist. Reguleerides hindu ja kehtestades hinnataseme, millega uutel turule tulijatel ei ole võimalik tarnida kulusid katvate hindadega, takistatakse alternatiivsetel tarnijatel turule siseneda ja ohustatakse otseselt varustuskindlust. Näiteks Prantsusmaa turul on ilmnunud, et elektribörs ei ole võimeline kehtestama turu jaoks võrdlushinda reguleeritud energiahindade alusel. Tarbijakaitsemeetmeid ei tohiks segamini ajada konkurentsi reguleerivate vahenditega, vaid neid tuleks käsitleda eraldi.

C. VARUSTUSKINDLUS

Aruanded Euroopa elektritarbimise kohta suvel ja talvel, mille 2007. aastal koostasid Euroopa Elektripõhivõrguettevõtjate (ETSO) ja Euroopa Gaasipõhivõrguettevõtjate (Gas Infrastructure Europe, GIE) Liit, näitavad, et keskpikas perspektiivis ei kardeta energiavähesuse ohtu. Kõnealustes aruannetes tehakse kokkuvõtte energiapakkumise ja -nõudluse prognoosidest liikmesriikide ja piirkondlikul tasandil, võttes arvesse tootmist ja tippnõudlust. Aruannetes hinnatakse vastastikku ühendatud süsteemide ülemaailmset piisavust. Raskemates tingimustes, näiteks madalatel või väga kõrgetel temperatuuridel või gaasitarnete nappuse korral pingestub energiasüsteemide seisund eriti juhul, kui sama aeg on kriitiline ka naaberriikide jaoks.

Piisava jaotusvõimsuse tagamine on jätkuvalt keskse tähtsusega mitte ainult konkurentsi arendamise, vaid ka varustuskindluse seisukohast. Euroopa Liit sõltub eelkõige seoses gaasitarnetega aina rohkem impordist²¹. Et kodumaised gaasivarud vähenevad ja gaasitarbimine kogu maailmas eeldatavasti suureneb, on tähtis osa marsruutide ja allikate mitmekesistamisel, et vähendada sõltuvust kolmest praegu kõige suuremast gaasitarbijast, s.o Venemaast, Norrast ja Alžeerias. Kuna gaasihinnad tõusevad, on mitmekesistamises üha suurem osatähtsus veeldatud maagaasil.

Elektri- ja gaasivõrgud moodustavad Euroopa hästi toimiva turu keskme. Samas püsivad takistused juba kindlaks määratud prioriteetsete projektide lõpuleviimisel. Projektidele, mis on kuulutatud Euroopa huvides olevaks ning mille puhul esineb viivitusi ja rakendamiskursi, on määratud koordinaatorid. Sellised projektid on: 1) Saksamaa, Poola ja Leedu energiavõrkude sidumine; 2) juurdepääsu loomine Põhja-Euroopa avamere tuuleenergiatele; 3) Prantsusmaa ja Hispaania elektrivõrkude vastastikune sidumine ning 4) Nabucco gaasijuhe.

Elektrisektor sõltub impordist vähem. Tootmine võib põhineda kodumaistel energiaallikatel, sealhulgas taastuvenergiaallikatel ning kütustel, millel on mitmekesine maailmaturg (nt kivisüsi). Samas suureneb energiatootmise sõltuvus gaasist, millest suur osa imporditakse. Koos sellega peavad infrastruktuuridesse investeerijad lahendama uusi probleeme. Elektrisüsteem muutub sõltuvaks gaasisektori infrastruktuurist. Investeeringud taastuvelektrienergia (nt tuuleenergia) tootmisesse nõuavad väga suure võimsusega transpordiinfrastruktuuri, et kohandada süsteem võimsuse tasakaalustamata kasutamisele.

Pärast 2005/2006. aasta külma talve hakkasid mõned riigid ehitama gaasihoidlaid ja suurendama impordivõimsust nii palju kui võimalik. Näiteks Itaalia võttis kasutusele nn ekspedeerimis- või makselepingud (*ship or pay contracts*), mille kohaselt transportijatel on õigus loobuda transpordivõimsustest, et suurendada võimsuste tegelikku kasutamist. 2006. aasta lõpus ja 2007. aastal tekkis väike gaasiülejäak, tänu millele suurenes gaasiga

²¹ Vt tehnilise lisa 8. jagu.

kauplemine ja sellega ka kauplemiskeskuste likviidsus. Tulevik näitab, kas sellega pannakse alus tulevastele positiivsetele ja dünaamilistele turusuundumustele.

Lisaks strateegilise tähtsuse jätkuvale omistamisele ELi energeetikaalastele suhetele kolmandate riikidega, eelkõige tarnijatega, peab EL silmas pidama sellise turustruktuuri tagamise tähtsust, mis võimaldab tarnijatel ja investoritel saada kasu avatud turust ja takistusteta energiavoost. Selleks peavad sama palju vaeva nägema komisjon, valitsused ja reguleerivad asutused, aga ka võrguettevõtjad. Viivitamine investeeringute lubamisega on väga oluline tegur. Sellised viivitused ohustavad suurel määral varustuskindlust ja siseturu arengut.

D. KOKKUVÕTE

Olenemata teatavast soodsast arengust, eelkõige seoses piiriülese kooskõlastamisega piirkondlikul tasandil, ilmneb elektri ja gaasi siseturul tehtud edusammude üldanalüüsist, et kõnealuse turu tõhusal toimimisel on veel olulised takistused.

Põhitegur on Euroopa õigusaktide ebapiisav rakendamine. Sellekohast tegevust peavad parandama komisjon, liikmesriigid, reguleerivad asutused ja tööstusharu ühiselt.

- Samal ajal tuleb anda volitused liikmesriikide reguleerivatele asutustele selle tagamiseks, et sidusrühmad rakendaksid õigusakte nõuetekohaselt.
- Reguleerivad asutused ise peavad tegutsema vastavalt oma kohustusele soodustada juriidiliste nõuete rakendamist. Kindlasti on vaja ühtlustada hea reguleerimistava mudelid piiriüleselt, kui soovitakse vähendada piiriülese kaubanduse tegelikke tõkkeid. ERGEGi juhitud piirkondlikud algatused ja muud sarnased projektid valitsuse tasandil annavad positiivse panuse kõnealusesse protsessi.
- Tööstusharu peab kompromissitult järgima juriidilisi nõudeid. Euroopa õigusaktide rakendamine ei ole läbirääkimiste küsimus.
- Reguleeritud energiahinnad on jätkuvalt põhiprobleemiks.

Mitme eri valdkonna põhiprobleeme iseloomustavad kaks näitajat: märkimisväärne negatiivne mõju elektri ja gaasi hästi toimiva siseturu arengule, kusjuures probleemi ei ole võimalik lahendada kehtivas õiguslikus raamistikus. Seepärast on komisjon käsitlenud kõnealuseid puudusi õigusaktide pakettis, mis esitati 19. septembril 2007.